

Kommunal- og distriktsdepartementet

Oslo, 8. februar 2023

Høringssvar Personvernkommisjonens utredning «*Ditt personvern – vårt felles ansvar*».

Det vises til Kommunal- og distriktsdepartementets høringsbrev 14.11.22 hvor Personvernkommisjonens utredning NOU 2022:11 «*Ditt personvern – vårt felles ansvar*» sendes ut på høring med frist 10.02.23.

I vårt høringssvar har vi tatt utgangspunkt i Personvernkommisjonens utredning av personvernet i skolesektoren. Norsk Lektorlag har et flertall av sine medlemmer i videregående skole, men har også en større medlemsgruppe i ungdomsskolen. Personvern er omtalt i Norsk Lektorlag sitt Utdanningspolitiske program:

- *Personvern og personlig integritet må ivaretas for både ansatte og elever*
- *Arbeidsgiver må organisere virksomheten slik at personvernet til elever og ansatte ivaretas bedre. Dette gjelder både fysisk og elektronisk infrastruktur, som avskjermede samtalerom og sikre utskriftsløsninger.*

Digitaliseringen av skolesektoren har hatt en svært rask utvikling i løpet av de siste årene. Bruk av digitale læremidler, læringsressurser og programvare, og spesielt bruk av digital læringsanalyse, gjør at elevers og læreres personvern må sikres. Personvernkommisjonen mener digitalisering av norsk skole «*har skjedd svært raskt, uten at roller og ansvar for personvernarbeidet, eller konsekvenser for barns personvern er drøftet i tilfredsstillende grad*». Vi støtter denne vurderingen.

Kommisjonen mener hovedutfordringen er at kommunene har svært ulike ressurser og kompetanse til å ivareta ansvaret for elevenes personvern. Mangelen på sentrale føringer og varierende kompetanse gir en risiko for at leverandørene kan legge premissene for hvordan personvern ivaretas i skolen.

Norsk Lektorlag er opptatt av at elever skal ha like rettigheter både når det gjelder tilgang til god utdanning og ivaretagelse av personvern uavhengig av hvilken bostedskommune man tilhører. Vi er enige i at en statlig personvernpolitikk for skolesektoren, personvernnorm for skolesektoren og en bransjestandard kan bidra til å sikre like rettigheter for elevene. Dette alene vil ikke være tilstrekkelig, det må gjøres flere konkrete tiltak.

Ansvarsfordeling

Vi mener at en tydelig ansvarsfordeling er viktig. Kommunene og fylkeskommunene er behandlingsansvarlige. I de tilfellene hvor skolen behandler personopplysninger på vegne av fylkeskommunen er skolen å anse som databehandler jfr. personvernforordningen. Det er ikke gitt at det fremstår klart for alle hvilke plikter en behandlingsansvarlig har. Som behandlingsansvarlig etter personvernforordningen har skoleeierne det overordnede ansvaret for at personopplysningene til elevene blir behandlet i tråd med regelverket. Det er et stort ansvar å ha, spesielt for mindre kommuner, og vi er bekymret for at det ikke vil bli fulgt opp tilstrekkelig om ikke nasjonale myndigheter tilrettelegger på en bedre måte.

Det er viktig at rollen som behandlingsansvarlig og ansvarsfordelingen mellom skoleeierne og skolene tydeliggjøres, slik at ikke ansvaret pulveriseres grunnet usikkerhet eller fordi enhetene peker på hverandre. Alle kommuner plikter i henhold til loven å ha internkontrollrutiner på plass. Tydelige beskrivelser av roller og ansvar skal fremgå av internkontrollen.

Når det gjelder kommunenes ansvar for elevenes personvern ved bruk av skolens digitale utstyr utenfor skolen mener vi at ansvaret må begrenses til de digitale læringsmidlene eller læringsappene som er anskaffet av kommunen og/eller skolen. Det at eleven bruker PCen eller nettbrettet til private formål kan ikke kommunen og skolen ha et ansvar for. Tatt i betraktning hvor raskt den digitale utviklingen skjer, vil et slikt ansvar etter hvert bli urimelig stor. Alternativt bør bruken av PCen eller nettbrettet, som først og fremst er et arbeidsverktøy for eleven til skolebruk, begrenses til skolearbeid og apper etc til private formål bør forbys. I grunnskolen hvor kommunen eier nettbrettene og/eller PCene bør det ved utlån til elevene kunne settes bruksbegrensninger ved å foreksempel stenge for nedlasting av private applikasjoner.

Manglende ressurser og kompetanse på skoleeiernivå

Ifølge Personvernkommisjonen består hovedutfordringen i «*at kommunene i svært varierende grad har ressurser og kompetanse til å ivareta ansvaret de har etter personvernforordningen for elevenes personvern*». De viser til at sentrale føringer og veiledning i hvordan elevene personvern skal ivaretas på best mulig måte, kunne bidratt til å avhjelpe situasjonen kommunen står i. Det er vi enige i.

Skoleeierne må tilføres både nok ressurser, samt støtte i form av veiledninger, mal for rutiner og under forhandlinger med leverandører. Som behandlingsansvarlig skal skoleeierne også ha et system på plass for å kunne håndtere avvik som blir meldt inn. Arbeidet med å sikre personvernet både for elever og ansatte vil være en kontinuerlig prosess. Rutiner og veiledning vil ikke alene være nok om de ikke besitter rett kompetanse.

Alle offentlige skoleeiere plikter å ha tilgang til et personvernombud. En ordning med å dele et personvernombud med en annen kommune eller å ha et personvernombud på deltid er ikke nødvendigvis godt nok etter vårt syn. Hvor mye ressurser som skal settes av til et personvernombud må vurderes konkret ut i fra f.eks størrelse på kommunen eller fylkeskommunen. Det vises til at mange personvernombud i kommunene *er alene om å håndtere personvernspørsmål og har ikke andre personvernressurser eller teknologikompetanse i kommunen til å støtte seg på*. Det bør være mulig å organisere et samarbeid på tvers av kommunene slik at personvernombudene kan få sitt eget fagmiljø å støtte seg på. Sentrale føringer, rutiner og veiledninger kan ikke erstatte kravet om å ha et personvernombud.

En nasjonal tjenestekatalog for digitale læremidler må også være pedagogisk kvalitetssikret

Kommisjonen tar til orde for å opprette en nasjonal tjenestekatalog for digitale læremidler. Denne skal gi en oversikt over læremidler som en har gjennomført risiko- og sårbarhetsanalyse og vurdert personvernkonsekvensene for. Norsk Lektorlag støtter forslaget, og peker på at det er skoleeiers ansvar å sørge for skolene ikke bruker læremidler eller læringsressurser som ikke ivaretar elevers personvern. Samtidig må faglæreren ha reell påvirkning på valg og bruk av alle typer læremidler. Utdanningsdirektoratet har nylig utviklet kvalitetskriterier for læremidler, og vi forutsetter at en fremtidig nasjonal tjenestekatalog for digitale læremidler kobles sammen med dette arbeidet.

Vi ønsker en felles digital tjeneste for vurdering av læremidler, hvor kvalitetskriteriene er tydelige og personvern hensyn ivaretas. Dette vil gjøre det lettere for faglærere å anbefale skolens innkjøp av læremidler.

Norsk Lektorlag mener det er viktig at det ikke bare stilles tydelige krav til ivaretagelse av personvernet i en nasjonal tjenestekatalog for digitale læremidler, men at det også må stilles krav til det pedagogiske og fagdidaktiske innholdet og faglig kvalitet. Kriteriene for inkludering og ekskludering må være tydelige. Beslutningen om valg av læremidler må tas på skolenivå og en slik nasjonal tjenestekatalog vil bidra til å gjøre gode valg også når det gjelder det pedagogiske innholdet. Så lenge skolene kan velge fritt mellom de alternativene som finnes i denne tjenestekatalogen ivaretas både kommunalt selvstyre og metodefrihet.

Det må være klare retningslinjer for anskaffelse av læringsmidler, også de som er gratis, slik at det sikres at det tas en vurdering av personvernrisikoen før det tas i bruk. Selv om disse læringsmidlene ikke blir betalt for, vil disse leverandørene likevel kunne få en inntjening ved å dra nytte av elevenes personopplysninger i andre sammenhenger. Siden de er gratis har ikke bruker (skolen/kommunen) samme mulighet til å stille krav til leverandøren som når man går til innkjøp av noe. Det bør vurderes om ikke gratisappene bør forbys å lastes ned/brukes. Norsk Lektorlag mener at det heller må settes av nok ressurser til å betale for de læringsmidlene / læringsprogrammene det er behov for i skolen.

Personvernkommisjonen har undersøkt hvordan barn og unges personvern blir ivaretatt i skolesektoren, men arbeidet har blitt avgrenset, og en går eksempel ikke inn på digitale ressurser som er særskilt utviklet for utdanningssektoren. Derfor må en også trekke på andre utredninger i forståelsen av dette sakskomplekset, og ekspertgruppen for digital læringsanalyse har i sin delrapport drøftet mulige utfordringer som kan oppstå ved en sterk sentralisering av beslutninger om eksempelvis innkjøp av læremidler. Ekspertgruppa skriver:

«Det er mange gode grunner til at vurderinger av forsvarligheten og lovligheten ved ressurser som benytter læringsanalyse, skal skje på et nivå der den nødvendige spisskompetansen er til stede. Det er imidlertid verdt å merke seg at dersom vi flytter alle vurderinger av personvern oppover i forvaltningsnivåene, kan vi risikere at underviserne og lærestedene ikke utvikler en nødvendig bevissthet om personvern. Når underviserne bruker digitale ressurser i opplæringen, trenger de en slik «ryggmargsrefleks».

Mange undervisere benytter gratis læringsressurser som er åpent tilgjengelig på nett, og disse ressursene gjennomgår ikke kvalitetssikring og risikovurdering gjennom en anskaffelsesprosess.

Det er derfor viktig at kompetansen og bevisstheten om personvern hos underviserne og lærestedene ikke svekkes selv om vurderingene gjøres på et mer sentralt nivå. Kompetanse og bevissthet om personvern er også viktig fordi det er ønskelig at undervisere holder seg orientert om hvilke ressurser som er tilgjengelige, og at de selv oppsøker eventuelle nye ressurser som er relevante for sitt fag. Dersom alle vurderinger av forsvarlighet og lovlighet sentraliseres av hensyn til personvernet, kan det også føre til mer passiv innsats fra undervisere når det gjelder å sette seg inn i hvilke ressurser som finnes.»

På en slik bakgrunn blir det vesentlig å øke undervisningspersonalets kompetanse, og personvern hensyn i vurderingene i valg av læremidler og læringsressurser bør bli en integrert del av den profesjonsfaglige digitale kompetansen til lærerne. Dette kommer ikke av seg selv, men krever avsatt tid og økonomi, og en satsing på dette i de etter- og videreutdanningstilbudene som tilbys i sektoren.

Bruk av de innsamlede personopplysningene

Ifølge personvernforordningen artikkel 5 og 6 er det ikke tillatt å bruke de innsamlede personopplysningene til et annet formål enn det som opprinnelig er oppgitt og som eleven har samtykket til. Dette gjelder ikke bare opplysninger som er samlet inn om elevene, men også lagrede opplysninger om de ansatte.

Å tillate en praksis som hvor leverandører av digitale tjenester og læremidler bruker de innsamlede opplysningene til kommersielt formål eller til kontrollformål for skolen uten å informere og innhente samtykke fra elever og foresatte om dette vil etter vårt syn være i strid med regelverket.

Det er derfor nødvendig at kommunene har rutiner som sikrer at skolens ansatte ikke bruker opplysninger som samles inn og lagres i elevenes digitale enheter til kontrollformål. Elevene har rett til et vern mot at opplysningene brukes til kommersielle formål. Det må derfor stilles krav til leverandørene om dette. Støtte til forhandlinger og veiledning vil i denne sammenheng være viktig for de kommunene som har behov for dette.

Undervisning i personvern

Norsk Lektorlag er ikke uenig i viktigheten av å styrke kunnskapen om personvern hos barn og unge, og vi støtter kommisjonen som påpeker at opplæring av barn er viktig for å gi barna tilstrekkelig ballast, men at dette ikke skal ses som en løsning på personvernutfordringene i skolen. Ansvar for å ivareta eget personvern skal ikke legges på den enkelte elev.

Personvernkommisjonen har ikke konkretisert hvordan og hvor mye det skal undervises i personvern, men om noe nytt innføres, må noe ut. Under punkt 14.4 fremgår det at en opplæring i personvern vil medføre endring i læreplanene. Mer opplæring i personvern vil medføre økte nye krav til undervisningspersonalets kompetanse og forutsetter at det settes av nok ressurser for opplæring av disse.

Nytt læreplanverk (LK 20 og LK 20S) har virket i få år i skolen, og vi vil advare mot ønsker om å revidere læreplaner nå, så kort tid etter innføringen. I tillegg til at digital kompetanse som grunnleggende ferdighet også skal innebære personvern, er personvern omtalt både i overordnet del og i læreplaner for fag (både i kjerneelementer og kompetansemål). Fagfornyelsen må få tid til å virke i skolen. Målet om høyere kompetanse om personvern blant elever og ansatte må nås via arbeid i klasserommene etter gjeldende læreplanverk og via de ansattes etter- og videreutdanningsordninger og gjennom profesjonsfelleskapenes utvikling på skolene, og nås ikke lettere ved å stadig høyne eller endre de nasjonale ambisjonene i strategier og planer.

Økonomi

En del av tiltakene som blir foreslått krever økt ressursbruk. Det er viktig at skoleeierne tilføres de midlene som kreves slik at det ikke tas fra midler som skal gå til skolene og elevene. Disse midlene bør øremerkes slik at det sikres at personvernarbeidet ute i kommunene prioriteres.

Personvernutfordringer som ikke er tilstrekkelig løst med forslag til ny opplæringslov

Vi viser forøvrig til vår høringsuttalelse til forslaget til ny opplæringslov, hvor vi blant annet belyser personvernutfordringer ved bruk av fjernundervisning. Problematiske sider ved personopplysninger i fjernundervisningen er dessverre ikke i tilstrekkelig grad vurdert i Kunnskapsdepartementets høringsnotatet tilknyttet forslag til ny opplæringslov, utover en vurdering av hvilke risikovurderinger kommunen må gjøre ved gjennomføring av fjernundervisning.

Høringsnotatet beskriver i liten grad farer ved ulike typer opptak av den digitale undervisningssituasjonen kan misbrukes, og hvordan elevenes og lærernes rett til beskyttelse skal ivaretas i denne sammenheng. Departementet viser til at kommunene kan illegge tilgangsstyringer, men dette vil ikke være nok. Vi kan ikke se at proposisjonen svarer på disse utfordringene.

En veileder om fjernundervisning og personvern kan bøte på noe av dette, men trolig må også andre typer lovregulering for å hindre misbrukssituasjoner vurderes og iverksettes. Dette vil gjelde alt fra opptak av læreres undervisning (enten lyd/ bilde eller begge deler) som deles mellom elever via sosiale plattformer som Snapchat og liknende som tar sikte på å latterliggjøre læreren eller undergrave lærerens autoritet i klasserommet og til grove fordreininger av læreres undervisning som er langt over i det ærekrenkende og straffbare som (jfr. for eksempel dom i Inntrøndelag tingrett, TINTR-2020-38561).

Med vennlig hilsen

Helle Christin Nyhuus (sign.)
Leder
Norsk Lektorlag

Kopi: Kunnskapsdepartementet